

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.
„Kryminologiczne aspekty bezdomności”
mgr Emilia Magdalena Truskolaska

Zainteresowanie problematyką bezdomności w obecnych czasach wyraźnie wzrasta zarówno na świecie, jak i w Polsce. Fakt ten budzi zaniepokojenie, gdyż obecnie istnieje znaczna grupa ludzi, co nie posiada dachu nad głową, który stanowi podstawowy gwarant bezpieczeństwa. Posiadanie domu i godne w nim życie jest podstawą prawidłowego rozwoju i funkcjonowania człowieka. Świadomość złożoności zjawiska bezdomności oraz ważkość problemu można odbierać jako sygnał, iż przedmiotowe zagadnienie stanowi aktualny problem społeczny o nasilającej się dolegliwości. Podjęcie trudu zrozumienia uwarunkowań, przebiegu i specyfiki funkcjonowania osób bezdomnych stanowi podstawę do wykazania korelacji między tym zjawiskiem a zachowaniami przestępczymi.

Bezdomność która niewątpliwie jest jednym z poważniejszych zjawisk patologii społecznej w XXI wieku, stanowi obszerne zagadnienie o charakterze interdyscyplinarnym. Tym samym nierozzerwalnie powiązana jest również z aspektem prawnym oraz przede wszystkim kryminologicznym. Przystępczość w kontekście bezdomności jest zarówno determinantem, jak i jej rezultatem. Zachowania bezprawne są konsekwencją biedy, ubóstwa i nieodłącznie wiążą się z bezdomnością. Z innego punktu widzenia to sama przestępczość może skutkować bezdomnością – choćby można tu podać za przykład brak schronienia po opuszczeniu placówki penitencjarnej.

Głównym celem omawianej dysertacji było uzupełnienie dotychczasowych badań oraz holistyczne ukazanie specyfiki i fenomenu bezdomności, poprzez ustalenie skali przyczyn i skutków tego fenomenu w sposób zgodny z ideą kryminologiczną. Tym samym obraz danej grupy osób jaki został przedstawiony ukazuje szerokie i interdyscyplinarne ujęcie wykluczenia społecznego.

Rozprawa doktorska posiada dwie warstwy – teoretyczną i empiryczną (kryminologiczną). Warstwa o charakterze kryminologicznym jest oparta na badaniach, które były przeprowadzone w Szwajcarii w ramach trzymiesięcznego stypendium na Uniwersytecie w Bernie, dzięki czemu możliwa była analiza porównawcza zjawiska na gruncie dwóch państw. Rozprawa doktorska zbudowana jest z siedmiu rozdziałów, które poprzedza wprowadzenie i wieńczy podsumowanie.

Rozdział pierwszy rozprawy poświęcono metodyce badań. Ta część pracy wprowadza do badań własnych poprzez przedstawienie przedmiotu i celu badań oraz określenie problemów i hipotez badawczych. W tym rozdziale omówiono także zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze oraz zarysowano organizację i przebieg przeprowadzonych badań.

Rozdział drugi rozpoczyna się od analizy rysu historycznego bezdomności i genezy przeciwdziałania temu zjawisku. W pierwszej kolejności opisano zmiany zachodzące w genezie, dynamice, oraz profilaktyce zjawiska bezdomności na przestrzeni wieków. Następnie przybliżono kluczowe pojęcia związane z przedmiotowym tematem. Przedstawiono także typologię osób bezdomnych, która w odróżnieniu od definicji wskazuje na procesualny charakter tego wielowymiarowego zjawiska społecznego.

W rozdziale trzecim podjęto próbę przedstawienia bezdomności na tle regulacji międzynarodowych, europejskich i regionalnych. W pierwszych dwóch paragrafach rozdziału przedstawiono bezdomność na tle aktów prawa międzynarodowego a także prawa europejskiego przyjętego przez Radę Europy i Unię Europejską. W rozdziale tym przedstawiono też regulacje dotyczące rozwiązań przyjętych przez polskiego ustawodawcę.

W rozdziale czwartym ukazano uwarunkowania i konsekwencje zjawiska bezdomności. Określenie jasnych przyczyn bezdomności jest procesem trudnym i często niemożliwym, stąd nacisk został głównie położony na czynniki społeczno – prawne. Kolejno wykazano zarys sytuacji rodzinnej, społecznej i zawodowej przedmiotowej grupy osób oraz sposób przebiegu tego zjawiska społecznego, które jest procesem bardzo złożonym i wielowymiarowym. Następnie poddano analizie skutki z jakimi mierzą się osoby pozostające bez dachu nad głową. Na koniec zaprezentowano bardzo ważny z punktu widzenia kryminologii punkt odnoszący się do kryminogennych aspektów osób bezdomnych.

W rozdziale piątym dokonano prezentacji symptomatologii bezdomności w Polsce i Szwajcarii. Na początku rozdziału przeanalizowano uwagi ogólne odnośnie zjawiska bezdomności w Polsce i Szwajcarii, za których to przyczyną wskazane są tendencje rozwoju przedmiotowego zjawiska. W następnej kolejności przedstawiono geografę bezdomności i powzięto próbę ukazania skali bezdomności we współczesnej Polsce i Szwajcarii.

Rozdział szósty posiada charakter empiryczny i porównawczy. Dotyczy postaw społecznych wobec zjawiska bezdomności. Na początku poddano analizie ogólną problematykę bezdomności w Szwajcarii i w Polsce. Następnie zaprezentowano wyniki badania ilościowego, które to pozwoliły zbadać wizerunek osób bezdomnych z perspektywy mieszkańców miast (Berno i Warszawa). Ocena społeczna mieszkańców odnośnie zachowa-

nia bezdomnych, konfliktów z prawem, otrzymywanej pomocy od państwa oraz prywatnych odczuć ankietowanych jakie wzbudzają wobec nich osoby bezdomne, pozwala na obiektywne ukazanie ogólnego obrazu bezdomności. Osoby bezdomne stanowią grupę osób, do której bardzo ciężko jest dotrzeć bezpośrednio, stąd ze względu na specyfikę przedmiotu badań, na koniec rozdziału empirycznego zamieszczono doświadczenia osób zajmujących się pracą z bezdomnymi.

W ostatnim rozdziale rozprawy – siódmym – opisano możliwości i kierunki efektywnego przeciwdziałania bezdomności. Rozdział ten podzielono na cztery paragrafy – pierwszy poświęcony został regulacjom prawnym odnośnie pomocy bezdomnym w Polsce. Drugi odnosi się do ogólnopolskich i regionalnych programów mających na celu zapobieganie bezdomności. W zapobieganiu bezdomności bardzo dużą rolę odgrywa sektor pozarządowy, stąd też w trzecim paragrafie wykazano działania ośrodków pomocy społecznej i organizacji pozarządowych. W ostatnim paragrafie opisano kierunki doskonalenia pomocy, które mogłyby skuteczniej pomóc rozwiązywać problem bezdomności w Polsce.

Przedstawiona rozprawa doktorska ukazuje wielowymiarowy wizerunek zjawiska bezdomności. Przyjęty tok naukowy został przeprowadzony według założeń i procedur badawczych co umożliwiło udzielenia odpowiedzi na postawione w rozdziale metodologicznym pytania badawcze. Zaprezentowana na gruncie omawianej dysertacji analiza literatury przedmiotu, wyniki badań ilościowych i jakościowych, dokonanej obserwacji uczestniczącej oraz diagnozy działań zapobiegawczych wobec zjawiska bezdomności – poza możliwością pozytywnej weryfikacji większości postawionych hipotez naukowych, pozwoliły przede wszystkim, dostrzec istotę oraz aktualność badanego problemu, który ze względu na migrację ludności może się tylko nasilać. Z tej przyczyny konieczny wydaje się monitoring przedmiotowego zagadnienia oraz opracowanie nowych mechanizmów skutecznego przeciwdziałania i wypracowywanie lepszego systemu pomocy.

Emilio M. Truskolarka